

ספר עם אג'נדה

המהפכה החוקתית - עבר, הווה, עתיד / גדעון ספיר
הוצאת ידיעות אחרונות, חמד, בר אילן, 295 עמ', 83 שקל

ספרו של ד"ר גדעון ספיר הוא פוליטי: בחלקו הראשון היסטורי ובחלקו השני מוסדי-מבני, והוא מבקר את המהפכה החוקתית שיצר בית המשפט העליון אשר הכריע שגם חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו משוריינת ואת התכנים שהכניס לפרשנותו. כריכת הספר - הגרפיטי "המהפכה החוקתית", משקפת את מחאת המחבר על מהלך המהפכה, עד כדי העלאת שאלות לגבי הלגיטימיות שלה. מסקנתו היא כי יש להעדיף בישראל את עליונות הכנסת בקבלת החוקה, ולא כתגובה להחלטות בית המשפט העליון. החוקה העדיפה לטעמו הינה "חוקה בהסכמה" שנועדה להשיג "מנגנון השתקה חזק" (עמ' 170) שיאפשר לקהלים רבים לחיות עימה, ותהיה על בסיס פשרה. כן תכלול חוקה כזו מנגנון שיבטיח כי החלטות יתקבלו על ידי הדרג הפוליטי רק לאחר שיקול דעת מעמיק. הוא פוסל את המודל הרואה את חשיבות החוקה בהבטחת הגנת ערכי היסוד מפני פגיעה של המערכת הפוליטית, ומביא כראיה לכך את העובדה, לדבריו, שהמיעוט הדתי אינו מרגיש מוגן יותר על ידי בית המשפט, ורומז שבחירה ב"אסטרטגיה חוקתית" היא אופציה בלבד. החלק הראשון של הספר הוא היסטורי, החל ממגילת העצמאות ועד "המהפכה החוקתית" של חוקי היסוד ופסקי דינם, ועובר בכל תחנות הביניים המוכרות: הניסיון להפוך את מגילת

העצמאות לחוקה; פשרת הררי; עניין ברגמן; "הניסיונות שמשלו והסבלנות שפקעה"; ועד 1992. גדעון ספיר קורא את ההיסטוריה החוקתית של המדינה קריאה פוליטית-היסטורית, קצת פשטנית, בין אנשים, דמויות, זרמים וכוחות, ובין היתר עוסק בעמדותיהם של אישים ספציפיים בשאלות אלו (אוריאל לין, מישאל חשין ואחרים) וביחסים ביניהם. הוא סבור כי חברי הכנסת תמכו במהלך חקיקת חוקי היסוד, אף שידעו שבכך הם מצמצמים את עליונות הכנסת, ואולם לדעתו הם עשו זאת משיקולים של שימור כוח האליטות הישנות אשר אליהן הם משתייכים (עמ' 128), דבר אותו

חברי הכנסת תמכו במהלך חקיקת חוקי היסוד, אף שידעו שבכך הם מצמצמים את עליונות הכנסת, ואולם לדעתו הם עשו זאת משיקולים של שימור כוח האליטות הישנות אשר אליהן הם משתייכים

הוא למד בין היתר משיטת והרכב הוועדה למינוי שופטים, ממחאת אנשי הימין נגד בית המשפט העליון ומהעובדה הנדירה כי את הבג"ץ נגד חוק יישום ההתנתקות שנדון ב-2005 כתבו שופטי העליון במשותף ופרסמוהו כפה אחד, בלא שאף שופט קיבל אחריות לכתיבת העת. הרוב. "הרצון של שופטי הרוב להציג חזית אחידה לחלוטין, (נועד) לבטא מסר פוליטי (לפיו) מסקנתו של בית המשפט היא ברורה וקונצנזואלית כל כך עד שאין ולא יכול להיות כל בסיס לערעור עליה" (עמ' 130). אף האקדמיה לדעתו היא שבויה של ערכים ליברליים אלה, השייכים לקבוצה הנתונה בעשורים האחרונים "בסכנה" (עמ' 133), וכך הוא מנתח למשל את ביקורתה על המהפכה החוקתית של פרופ' רות גבזון שחשה, לדבריו, את

הצורך להצטדק בפני חבריה על ביקורתה. בו בזמן הוא אינו פוסל את "תזת ההטעיה" לפיה הוטעו חברי הכנסת לחשוב שעצמאות. הכנסת תישאר עליונה אף לאחר חקיקת חוקי היסוד (עמ' 71). לאחר הסקירה ההיסטורית מגיע המחבר לדיון על העתיד, ומונה סוגי הצעות לצמצום סמכויות בית המשפט העליון. לדעת המחבר אין מקום לשינוי רצון ההגמוניות השולטות מבלימת הצעות השר דניאל פרידמן, "שכן מאחורי מראית העין של ההצלחה והתחזקות בית המשפט והמחנה שהוא מייצג, מסתתרת סכנה קשה, ההולכת ומחמירה במרוצת השנים" (עמ' 162).

ההצעות לשינוי שמתאר המחבר הינן מתחום המינהל הציבורי המשווה, ובהן מעבר למודל ריכוזי של ביקורת שיפוטית; הרחבת מותב; קביעת הליך ודרישת רוב ושינוי מנגנון בחירת השופטים. המחבר מתאר הצעות אלו לפרטיות.

בפרק על קביעת החוקה מונה המחבר שלושה מודלים אפשריים לחוקה, ומציע לשלב בין שניים מהם - מודל הפשרה ההטרוגנית ומודל בכורת המחוקק תוך חובת קיום דיאלוג עימו. בסיכום הספר מסביר המחבר את בחירתו. הבעיה המהותית בספר היא כי תיאור דרך החתחתים הארוכה שעברו חוקי היסוד הישראליים, ותיאור מחלוקות באשר לפרשנותם, תוקפם או איכותם, עדיין אינם מיתרים את חוקי היסוד מתרומתם, חשיבותם ויתרונותיהם ואינם שוללים את המודל הנוכחי. כיום אכן ישנו "כעס רב" (עמ' 18) כלפי המהפכה החוקתית במתכונתה הנוכחית, אולם אין בו כדי להסביר כיצד מתאור היסטורי של חוקי היסוד עובר הספר בחטף לדיון ב"הצעות לשינוי", ואלו אינן מנומקות אלא בירידת האמון הכללי בבית המשפט. המחבר רומז כי להבנתו יש להעדיף ריבוד תרבותי על פני הגמוניה ליברלית, על ערכיה הייחודיים, אולם קופץ לפתרונות לשינוי בלא דיון בעצם נחיצותם, זולת תיאור היסטורי מפורט על דרך כינון המהפכה החוקתית.

ספר בסיס

דיני עונשין / יורם רבין ויניב ואקי
הוצאת לשכת עורכי הדין, 1,869 עמ', 900 שקל

נחד מחידושי המהדורה השנייה של ספר זה הינו בפיתוח רעיון ההגנה הפלילית העומדת לרשות הנאשם. משחוק העונשין אינו קובע כי ההגנות הנקובות בו הינן "רשימה סגורה", מפתחים לראשונה המחברים דיון בהגנות חלופיות, ובהן "ההגנה התרבותית", שהגדרתה: "טענה הנטענת במשפט פלילי מטעם נאשם, שהוא חבר בקבוצת מיעוט או בן לתרבות הזרה לתרבות הרוב, ולפיה יש לזכותו או להפחית באחריותו מהטעם שמעשהו בוצע על רקע תרבותו, ערכי הקבוצה שאליה הוא שייך ומנהיג, וזאת בתנאי שהנאשם התחנך בפועל בתרבות זו וספג אותה, והטענה נטענת בתום לב" (עמ' 936). המחברים פוסלים את הצורך בדוקטרינה חדשה זו אולם מציעים להכיר ברעיון זה בדוקטרינת הענישה, הסייג של טעות במצב בדברים ובמצב משפטי, ובמחשבה הפלילית. המהדורה הנוכחית, שלא כמו הראשונה מ-2008, כוללת שני כרכים. נוספו לספר פרקים חדשים, ובהם גבולות הדין הפלילי; המסגרת החוקתית של דיני העונשין; חפיפה בין מעשים לבין עבירות; וכן דיון בסייגים לאחריות הפלילית. כך א' כולל דיון בעקרונות הכלליים של דיני העונשין, בעקרון החוקיות, ביסודות העובדתי והנפשי של העבירה, וכן פרקים על עקרון המזיגה, עבירת הניסיון וצדדים לעבירה. כך ב' כולל פרק בדבר סייגים לאחריות הפלילית ורף ההוכחה.

